

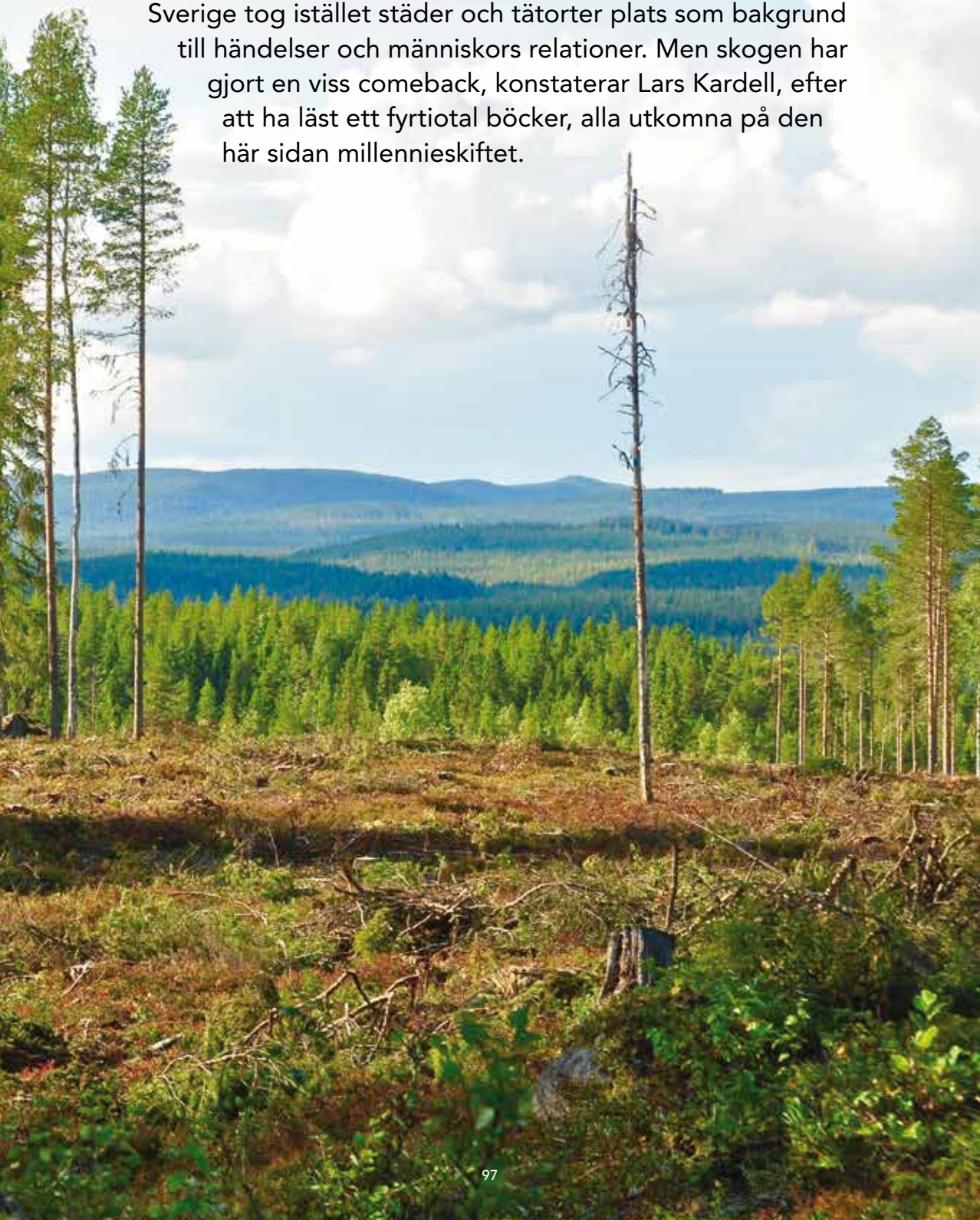


2000-talet:

Urbana perspektiv på skogen dominerar

Hyggen och glesbygdens förfall är vanliga inslag i den norrländska skönlitteratur som skrivits under 2000-talet. Foto: Lars Klingström.

Efter mitten av förra seklet försvann glesbygden successivt ur de skönlitterära författarnas perspektiv. I det nya, moderna Sverige tog istället städer och tätorter plats som bakgrund till händelser och människors relationer. Men skogen har gjort en viss comeback, konstaterar Lars Kardell, efter att ha läst ett fyrtiotal böcker, alla utkomna på den här sidan millennieskiftet.





Lars Kardell, professor emeritus vid Sveriges Lantbruksuniversitet, är en auktoritet inom ämnet skogshistoria. Hans produktion omfattar mer än 300 skogshistoriska böcker och skrifter, bland dem jätteverket *Svenskarna och skogen* i två delar. Han var också en starkt drivande kraft när Skogshistoriska Sällskapet bildades för 30 år sedan.

Som flitig läsare av skönlitteratur blev jag nyfiken på vad dagens författare förmedlar om det norrländska barrskogslandskap, jag arbetat i under snart 70 år. Efter drygt 40 böcker vet jag mer. Urvalet är begränsat till skönlitteratur med inslag av spänningslitteratur. Här är ett axplock.

ROMANER DÄR HANDLINGEN i olika grad utspelade sig i skogliga miljöer dök upp på vid slutet av 1800-talet och var vanliga fram till mitten av 1900-talet. Därefter närmast försvann skogen ur skönlitteraturen. Men efter millenniumskiftet tycker jag dock det dykt upp en hel del nya böcker med motiv från den stora tiden.

Inledningsvis ett par reservationer: Det är en besvärande könsskillnad i mitt material, på så vis att bland de 24 författare jag läst, är 18 kvinnor. Deras relationer till skogsarbete är förmodligen sämre än männens. Det finns också en åldersfaktor. Äldre författare med rötter i Fattigsverige förmedlar andra intryck än yngre, vilket är självklart. Den som är uppvuxen i glesbygd och bor kvar där, har också en mer nyanserad bild av skogen än den som i tätortens skrivarlåda minns och förmedlar några intryck från barndom och/eller semestrar.

Baggböleri och skogsarbete

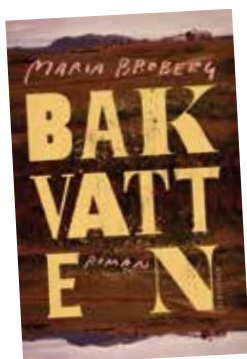
Hänvisningar till den långa exploateringsfasen i Norrlandsskogen (1850–1905) är sparsamma. Jag har bara stött på det någon enstaka gång. Däremot finns några nedslag kring vinterns ”klassiska” skogsarbete följt av vårens flottning.

Maria Broberg tecknar i sin debutroman *Bakvatten* (2020) konturerna av en kojförläggning. Handlingen är förlagd till slutet av 1940-talet i det inre av Västerbotten. En av huvudpersonerna, Assar, drog ”täcket extra tätt omkring sig, fastän han visste att han strax måste kliva upp för att ta på sig vadmalsbyxor och vadmalsluddarna och stryka kinderna med rödsprit för att inte förfrysa dem”. Det låg fyra arbetslag i kojan. ”Tre av dem sågade, en var hästförare”. Noterbart är ordvalet. Alla insatta skulle ha sagt ”högg” respektive ”hästkörare”.

Lilian O. Montmar har i sin bok *Kolonisterna på hjortronmyrarna* (2010) en bra beskrivning av vinterns huggning i Volgsele i det inre av Västerbotten. Här finns allt från ”den smutsiga, stinkande kojan med de otvättade manskropparna” till den mest populära personen, kockan Elin.

En initierad skildring av främst hästkörning återfinns i en kortroman av **Aino Trosell** i samlingen *Isbränna* (2000). ”Stoets huvud med den vita bläsen rörde sig metodiskt upp och ned medan hon beslutsamt drog det tunga lasset. Vi hade gjort en sorts basväg. Vattnat och ställt iordning ända fram till utförlöpan. Hon drog det tunga lasset över myren, på vår basväg som vi var så noga med, vi skötte om glidet, vattnade, tog bort nerblåsta grenar och hästdynga”.

Kerstin Ekman har i romanen *Sista rompan* (2002) en ganska fullödig beskrivning av slutfloTTningen i ett mindre vattendrag i nordvästra Jämtland. Men flottningen som sådan har en marginell betydelse för bokens handling. Symboliskt kan dock denna läsas som inledningen på de stora förändringar som skedde i glesbygden efter 1967.



Maria Broberg
Bakvatten



Kerstin Ekman
Sista rompan

Pia Mariana Raattamaa Visén tar upp den illegala skogsarbetarstrejken 1975 i sin roman *Där rinner en älv genom Saivomuotka by* (2019). Läsaren får följa ett arbetslag i Tornedalen som i bil ger sig till skogs mot ett ”nyhygge”. Temperaturen är minus 29 grader. Bara när kylan går under 32 grader fick de stanna hemma mot viss ersättning. Kojor saknas men de brukar göra upp eld och koka kaffe.

I **Åke Axelssons** polisroman *En man steg av bussen* (2006) hotar ”miljövänner” i ett anonymt brev en misstänkt person, som gallrar i trakten av Storuman. Men ingen av de lokala ”miljökämparna” har någon invändning mot avverkningen. Till trakten är en allvarlig incident med skottlossning förlagd.

Skogsvård

I **Therése Söderlinds** debutroman *Norrlands svårmod* (2010) finns ett antal nedslag kring skogsvård. En av huvudpersonerna, Henrik, går över kalhygget, där han ett par decennier tidigare ”planterat granfrö. Det växte bra men såg verkligen inte ut som en självsådd skog. Inte vackert.” Om han fortsatt i samma riktning skulle han ha kommit till den plats, där hustrun ”satt tallplant. Det hade varit ett misslyckande helt och hållet att köpa utländsk tall. (Contorta?). Efter femton år var det bara att inse att det som skulle varit fin skog på tillväxt hade gått om intet på hela skiftet.”

Skogsvägar och skogsskador

Igenväxande skogsbilvägar, där hjulspåren grenslar en grön remsa, finns bland annat hos **Åke Axelsson** i spänningsromanen *En grönsaks-handlares död* (2004). Karossen skrapar emot gräset, när bilen skall undvika håligheter. Lövsly raspar emot bilens sidor och slutligen kommer läsaren fram till en övergiven inäga, boplats eller vändplan. Men stormar, bränder, översvämningar och insektsskador är tydligen inte några ämnen för romanförfattare. I varje fall spelar de inte någon större roll hos glesbygdens människor, trots att ämnesområdet borde innehålla en viss dramatik.

Fäbodas och vedhugning

Äldre skogsbruk, i vilket djurens bete och vedfångst var helt centrala, dyker sporadiskt upp i litteraturen. Fäbodas skymtar förbi som hos



Åke Axelsson
En man steg av bussen

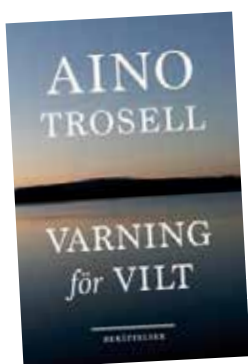
**Skogen är våra rötter
och vår framtid.**

Med ett ansvarsfullt brukande av skogen och utveckling av hållbara produkter har vi siktet inställt mot en förnybar framtid!

storaensoskog.se

storaenso

I **Kent Lundholms** roman "Vedtjuven" framstår vedklyvning som en vetenskap som krävdes ett liv för att bli gjort på rätt sätt. Foto: Lars Kardell



Aino Trosell
Varning för vilt

Aino Trosell i samlingen *Varning för vilt* (2015). Här har två väninnor tillfälligt över en helg återförenats på en vall. De minns, att på den tiden var denna en "levande fåbod med skällors olika toner på skogen från kor och getter som kom lunkande hem om kvällen. Samma pastorala symfoni tidigt om morgonen, när vi barfota snubblade omkring i det daggvåta gräset för att få vara med när korna löstes".

Ett motiv som tagits upp ett par gånger är hästgetaren och hans vedermödor. Detta är centralt i **Elisabeth Rynells** roman *Hobaj* (2000), där den vinddrivne Aron med rötter på Färöarna kommer till Stöttingfjället. Ett par somrar sköter han byns hästar och upplever en kärlekshistoria med hemmadottern Inna i ett avlägset beläget nybygge.

Vedhugning, som var något av det mest centrala i skogslandet under äldre tider, är märkbart frånvarande i litteraturen, dock med ett undantag: I **Kent Lundholms** roman *Vedtjuven* (2012) utspelas ett drama i den fiktiva byn Baklandet i det inre av Västerbotten. Den "skogstokige" krontorparen Rubert Persson hade vedbacken som ett "reservat" för sina drömmar. Där kunde han "stå i timmar och klyva och stapla ved, samtidigt som han fann den ro som behövdes för att räta ut tillvarons frågetecken". Detta "med att klyva ved var en vetenskap, som det krävdes ett helt liv på vedbacken för att det skulle bli gjort på rätt sätt".

I en annan roman av **Kent Lundholm**, *Män som spelar schack* (2019), sägs, att mängden ved i Baklandet var konstant. Det var ett evighetsarbete för alla gubbar i byn. Vedklyvandet skulle aldrig upphöra. "Om de så vore döda skulle de stå där och klyva furu- och björkved". När huvudpersonens far stod på vedbacken kunde man höra på klangen hans humörtillstånd. "När han var harmonisk och lugn sjöng det när yxan träffade vedklubben; när han var förbannad var ljuden distinkta och rappa".

Hos **Bo R Holmberg** i kriminalromanen *Knivsliparen* (2010) träffas år 1931 en far och en son. Förhållandet är något ansträngt. Men när de gått ut på vedbacken och fadern fått splittra en björkklubb var det "som om han förändrades. Det spända i honom rann av, de livlösa händerna fick liv".

I **Mikael Niemis** roman *Mannen som dog som en lax* (2006), hade en av huvudpersonerna, Esaias Vanhakoski, en stor björktrave bakom garaget. Nu hade veden legat hela sommaren och gett honom dåligt samvete. Han hade till slut tagit fram motorsågen och ”kapat hela skiten. Och sen djävlar fram med motorklyven” och matat fram klabb efter klabb.

Vandringar genom landskapet

Ett för mig oväntat motiv var att flera författare låter sina berättarjag vandra långa sträckor genom det stora, ödsliga barrskogslandskapet. Speciellt ger sig **Elisabeth Rynells** romanfigurer ut på vidsträckta ströv-tåg. Den ovan nämnde färöingen Aron vandrar med sin hund Larv genom landet i romanen *Hohaj*. När han passerat Uppsala blev det mycket skog och kallt eftersom det är vinter. ”Vad var det för en värld? Hela detta land som han vandrade genom tycktes befolkat av skogar mer än något annat”. Till att börja med tycktes de dunkelgröna barrträden hindrande stå i vägen. ”Men efter en tid lärde han sig att se det som fanns mellan träden. Att där var en värld av ljus och skugga, en värld av rum, av ständigt nya rum som öppnade sig för honom. Och han gick där, en förundrad gäst i ett ofantligt hus”.

I en parallell berättelse kommer den kvinnliga huvudpersonen, som tragiskt förlorat sin make, under en vandring fram till Nattmyrberget, där skuggorna kom utfarande ur skogen, ”nattskuggorna som kurande väntat inne bland träden”. Hon kom vid ett tillfälle ut på en nybruten väg med djupa sargade diken. ”Där låg uppbrutna rötter, stenbumlingar och trädrester kringslängda mellan rallarrosorna, som blåste ut sina frön i vinden. Man kunde se på träden i skogskanten att de inte var vana att stå så här öppet, de hade stått tätt, de var präglade av andra träd som nu var borta”. Händelserna ger ett mörkt, dystert och ödsligt intryck av Stöttingfjället, vilket förstärks av att Aron under en längre höstvandring går genom isen och drunknar.

I den dystopiska skildringen *Moll* (2017) låter **Elisabeth Rynell** en hel stadsdel i storstaden tömmas på hyresgäster för att utlokaliseras till Sveg. Huvudpersonen, en kvinna med smeknamnet Moll, smiter från busstransporten någonstans i Hälsingland och börjar en vandring in i ett landskap, vilket i stort dränerats på folk. Kvar finns några enstaka överlevare, som gör motstånd genom att i huvudsak klara sig med självhushåll. Hon träffar Frans. Tillsammans börjar de gå. ”Ungskogen på sidan om vägen var risig och tät med sly och ris längst ut och gränmörker därinne; en skog för fyrbenta”. De hör ett bråkande får, som fick Molls hjärta att klappa av glädje. Landskapet öppnade sig. ”Vi var på höjden och markerna låg fria, inga smågranar, inget sly, här var det gräsmarker, en alldeles oväntad värld mitt i skogen. En klunga med byggnader skymtade längre bort, i skogskanten”.

Ett par kvinnor, mor och dotter skall i **Anita Salomonssons** *Vattenbäverskan* (2007) flytta till Lövvånger med hjälp av häst och släde. Ekipaget styrs av en dräng från Burträsk. Kvinnorna går. ”Landskapet är sig likt liksom människan. Myrmark och tystnad, tät granskog och en vidare tystnad. En glänta, en lada som svävar i halvdunklet.” Dottern försörjer sig med att bära vatten till olika hushåll. Hon minns i ett



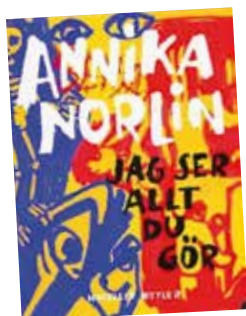
Mikael Niemi
Mannen som dog
som en lax



Elisabeth Rynell
Hohaj



Elisabeth Rynell
Moll



Annika Norlin
Jag ser allt du gör

senare skede i livet alla stigar som gick som ett finmaskigt nät av ljus genom landskapet. Det var de ”mödosamt upptrampade stigarna, människostigarna, kostigarna, stigarna som gick till träsken, bärrmarkerna och torvtäkterna. Som inte frånskilde utan knöt ihop, som ryckte människan ur mörker och enslighet och gav henne någon att älska”.

Hos **Annika Norlin** har en kvinna, som förlorat sitt barn vid födseln i novellsamlingen *Jag ser allt du gör* (2020) gett sig ut på en vandring mellan Gällivare och Östersund. Hon för hela tiden en inre monolog. Naturbeskrivningarna är sparsamma. En gång i närheten av Östersund beslutar hon sig för att sova över i skogen. Genom att själv lida skulle hon betala av på sin smärta. Det regniga vädret ändrades, där hon låg under en gran. När hon efter sömn vaknade ”smög solen sig in mellan träden. Nu såg hon varje korn i ljuset och skogen badade i sol. Nu doftade det från granarna och från risen och från marken, och nu knakade grenarna när hon satte fötterna på dem. Där och då var det en ynnest att få vara. Alltsammans var så underbart vackert att kvinnan fann sig själv gapa, och nu landade ljuset på en blåbärsbuske med stora, frodiga blåbär.”

Skogsförvaltning

Jägmästare, skogsvaktare, faktorer och virkeshandlare är märkbart frånvarande i de verk jag läst. **Anita Salomonsson** placerar i romanen *Vattenbärerskan* (2007) en jägmästare i Lövånger. Denne var nyinflyttad, vacker ”om än högmodig. Inte underligt att en sådan viktigpetter trampar fel och får sitta med inlindad fot”. Parentetiskt nämner **Mikael Niemi** i sin *Populärmusik från Vittula* (2002), att jägmästare tillsammans med tullare, folkskollärare och laestadianer i Pajala bemöttes med misstänksamhet.

I **Torgny Lindgren** finns ett undantag till den negativa synen på jägmästare. Berättarjagets far var jägmästaren ”över Åmans norra revir”. Denne hade inte trivts i tjänstebostaden inne i samhället utan själv låtit bygga Bostället. ”Kronotorparna från torpen Lyckan och Världens ände och Nåden och Saligheten och Återlösningen hade timrat och skruvat och narat och spikat samman det. Efter hans ritningar. Även det kunde han: rita.”

Fadern hade effektiva ögon. ”När han granskade en stämplad tall kunde man i hans iris och pupill genast se vad tallen var värd, inte bara i kronor utan också i ören”. Sonen som skall placeras i ett hem för obildbara, kunde dock tänka sig att gå på Skogshögskolan på Djurgården med sommarkurser i Garpenberg. Hans fars minnen därifrån hade gripit honom djupt. Han hade i sin fantasi inte något emot ett eget revir, särskilt om det låg i Västerbottens inland. I ett avslutande brev till sonen skriver den åldrande jägmästaren: ”Jag har visserligen så att säga med egna händer bringat kunskapen om hyggesbränningen till Västerbottens inland, men inte blivit ett skvatt lyckligare för den sakens skull”. Alla hänvisningar till bränningen leder mig till slutsatsen att **Torgny Lindgren** hämtat sin inspiration från Malå, där den legendariske jägmästaren Joel Wretling (1888–1965) var verksam.

Hos **Kent Lundholm** får hans karaktär Isak Nordlund i romanen *All världens lycka* (2003) då och då besök av ”mer eller mindre kunnigt skogsfolk” som kom för att beundra stortallen, en jätte som det inte fanns maken till i Västerbottens inland. En mager karl hade påstått att



Anita Salomonsson
Vattenbärerskan

tallen borde bevaras och hade planer på att kontakta länsstyrelsen. Isak ilsknade till och påpekade att tallen var hans egen. Ville han beskydda träd, kunde han bege sig neråt umettrakten. Där ”fanns säkert nån *gammtall* som både han och länsstyrelsen kunde förbarma sig över”.

I **Solveig Vidarsdotters** spänningsroman *Nässelvrede* (2017, 2020) med handlingen förlagd till Frostviken är en av bifigurerna en otrevlig skogsentreprenör, en isterbuk. Hans största intresse var ”skogstraktorer och baltiska horor”.

Det igenväxande landskapet

Utöver en mängd anspelningar på hyggen alternativ vildmark, är alla beskrivningar av glesbygdens förfall det vanligaste motivet i den litteratur, jag läst. Här är några exempel:

I **Kerstin Ekmans** *Skraplotter* (2003) kommer prästen Ingefrid och läkaren Birger med båt till en fåbodvall. De förtöjde vid en liten gran. Från denna gick de som ”i en tunnel av asp och gransly” efter något som varit en stig. Han hade tänkt sig röja till sommaren. ”Hon hade lagt märke till att nästan alla hade dåligt samvete för att de inte rådde med att hålla efter växtligheten, som brakade fram i det ljus som nu varade nästan dygnet runt”.

Karin Smirnofs romanfigur Jana Kippo i boken *Vi för upp till mor* (2019) är på besök i Tornedalen. En dag svänger hon in på en skogsbilväg. ”Intrasslad i skogens vegetation lutade sig en enskildvägskylt mot en livstrött björk”. Hon kom fram till ett hus. ”Alsly och gran var på väg att ta tillbaka marken. Hade trängt sig ända in i huset. Sköt livskraftiga skott genom trötta timmernoter. Vältrade sig över vinbärsbuskar, pärland och det som för länge sedan varit en trädgård”.

Hos **Mikael Niemi** i *Populärmusik från Vittula* (2002) såg man familj jordbruken dö och ”ängarna bli överväxta av sly”. ”På älvsidan låg slätterängar som gödslats av älvsлам under årtusendens islossningar och gav ett fett och mjölkdrivande hö. Just på denna plats hade en av de tidigaste nybyggarna hängt av sig konten och röjt sig ett hemman. Men sedan en tid tillbaka slogs inte ängarna längre. Lövslyet stack upp sina bastukvaster överallt”.



Karin Smirhoff
Vi för upp till mor

Ett enklare och rikare skogsägande

Vi hjälper dig att utveckla din skogsfastighet. Med oss som skogsförvaltare blir det enklare och mer lönsamt att äga skog.

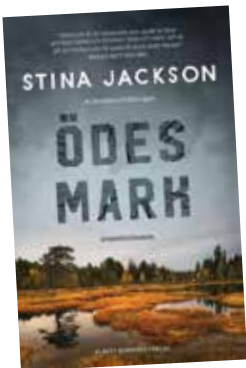


Skogssällskapet





Berättarjaget i Torgny Lindgrens "Dorés bibel" greps djupt av faderns minnen från Skogshögskolan i Garpenberg.



Stina Jackson
Ödesmark

I **Anita Salomonssons** roman *Huldas hus* (2020) sitter en äldre kvinna och begrunder sin ensamhet. Blicken fastnade på det "flacka, höstbleka landskap" hon hade framför sig. "Markerna som mormor under sin levnad så aktat och vördat. Allt det som nu i övergivenhet och tystnad låg framför mig. Den glesbevuxna slätten. Rönnen med sitt torra, alltmer glesnande lövverk, granskogen en bit bort, även den så här års lite tröstlös och grå".

Stina Jackson låter i sin roman "hjältinnan" Liv komma fram till byn *Ödesmark* (2020). "Rakt in i granfamnen hade hon flytt, som om den kunde skydda henne. Byn låg som en sista utpost längs en väg som inte längre ledde någonstans. Några mil västerut slukades den upp av snårskogen och ruinerna av det som en gång varit. Körde man ett varv runt byn fick man snart känslan av att skogen stod på tur att svälja den också. Husen låg på betryggande avstånd från varandra, åtskilda av tallskog och myrmark och den svartögda sjön som bredde ut sig mitt i alltihop och speglade ödsligheten".

Kent Lundholm låter i romanen *Konungarnas konung från Baklandet* (2006) ynglingen Knut någon gång på 1970-talet sitta och betrakta sin hemby, den fiktiva Baklandet i Lyckseletrakten. Han kände sig vemodig. "Det var inte bara husen, myrarna och skogen som skulle gå förlorade" utan även de människor som en gång gjort allt för att hålla landskapet öppet. "Först skulle myrarna växa igen, sedan skulle husen tömmas, dörrarna skulle hänga på gångjärnen och knarra i vinden, rutorna skulle spricka. Till slut skulle även byggnaderna försvinna. Bolaget skulle skicka hit skördarna och skotarna, och snart skulle kalhyggerna lysa som öppna sår i de tidigare så gröna skogarna".

Solveig Vidarsdotter har ett antal sparsmakade, men träffsäkra antydningar om glesbygdens förfall i sina kriminalromaner från Frostviken. I *Isvittring* (2013) konstaterar poliskommissarien Erland S att "byn såg mer sliten och oansenlig ut" än vad han mindes. "Småbruket var nedlagda och slyet spred sig från dikeskanterna in över åkrarna". I uppföljaren *Nässelvrede* (2020) kommer samme man på en grusväg fram till en nedlagd skidanläggning. "Glesbygdssorgen" nöp honom

i bröstkorgen. ”I de branta nedfarterna växte sly, liften rostade och färgen på byggnaderna flagnade”.

Hyggen och vildmark

Oavsett att ordet hygge efter gran nog är det vanligaste med skoglig anknytning i den litteratur jag läst, så är det förvånande lite eruptioner kring det moderna kalhygget. Efter den stora debatt vi haft från slutet av 1960-talet och framåt hade jag förväntat mig mera. ”Föryngringsytorna” är antydna lite varstans men sällan använda som metaforer.

För **Ida Linde** är hyggena i romanen *Norrut åker man för att dö* (2014) att likna vid en kyrkogård. En förmildrande omständighet var dock att där fanns lingon.

Hos **Stina Jackson** i *Ödesmark* (2020) ”bredde ett kalhygge ut sig som en sjukdom i allt det dunkelgröna. Där fanns inget liv, bara molnens skuggor som sakta rörde sig över marken.”

I **Åke Smedbergs** kriminalroman *Försvinnanden* (2001) drömmer sig den undersökande journalisten bort. ”Han stod ute på hygget igen. Den steniga, flådda marken runt om honom. Låg himmel. Och fortfarande samma köld. Han ville därifrån, men benen kändes tunga som bly”.

Hos **Kent Lundholm** (2019) funderar huvudpersonen på var hans aska skall spridas efter kremering. Det var lättare att få askan spridd i skogen, men problemet i Baklandet var att där mest fanns kalhyggen. En het sommardag skulle ett antal personer bära en handikappad kamrat över Västerbottens ”fulaste och största kalhygge – ett öppet sår i skogen dit ingen vettig människa begav sig”. När huvudpersonen ”höjde blicken kunde han se det skrämmande kalhygget uppe på berget. Det påminde om en gapande käft som kunde sluka allt och alla som kom för nära”.

Nu var skogen genomdragen av timmertransportleder, skriver **Kerstin Ekman** (2003). ”Skogsbolagen hade plöjt jättars fåror i kalytorna och rivit upp sten som sedan urtiden sovit under mossan. Blottad i dagsljuset liknade den undanschaktade stenbråten det som vräkts undan på en byggarbetsplats. Hyggena var ruderatplatser, timmeråkrar och anläggningar för pappersmasseråvara. Över alltihop seglade en vråk.”

Till Pajala kommer i **Mikael Niemis** bok *Mannen som dog som en lax* (2006) en kvinnlig utredare från Rikskriminalen. Vid inflygningen spanade hon hänförd över de stora vidderna. ”Så fruktansvärt mycket skog.”..” En mörkgrön ryamatta, en jättefäll”..”Oansenliga norrbottniska byar. Alldeles för små för detta ofantliga landskap”. Vid en senare bilfärd ”susade de igenom vildmarken. En ödslig barrskog med tallstammar och björksly. Ingen skönhet, bara en enformig upprepning. En känsla av instängdhet i detta trädhav. Hon fick en bild av ett litet kvalster på botten av en renfäll som springer och springer mellan håren men aldrig kommer ut”.

Jakt och bärplockning

Jakt och jaktvapen skymtar förbi lite här och var i skönlitteraturen.

Hos **Therése Söderlind** (2010) är älgjakten ett centralt motiv i romanen *Norrlands svärmod* (2010). Likaledes har denna tillsammans med viss annan jakt ett väsentligt utrymme hos **Karin Smirnoff**. Hon visar sig i boken *Jag för ner till bror* (2018) väl förtrogen med jaktens alla moment inklusive det avslutande bastubadet.

Förföljelsejakt på björn är en viktig ingrediens i **Mikael Niemis** roman *Koka björn* (2017) och upptakten i **Åsa Larssons** spänningsroman *Till offer åt Molok* (2012). Illegal jakt på varg med snöskoter har en marginell betydelse i **Kerstin Ekmans** triologi *Vargskinnet* (2003).

Ingenstans hittar jag dock något centralt om skogen i sammanhanget, utöver att den står i vägen, när man skall skjuta eller, i fallet med björn, att den skadade besten rusar ut från ett tätt granbuskage.

Skogens bär saknas inte heller, men är sällan föremål för någon större uppmärksamhet hos författarna. Undantag finns, som när den gamla kvinnan i **Anita Salomonssons** *Huldas bus* (2020) av en okänd hand dras ur sängen. Snabbt fick hon på sig kläder, hilka och stövlar samt tog med sig ett gammalt laggkärl. ”Någon som visste något om en söndagsmorgons kärva enslighet och en vanlig blåbärsskogs förmåga till tröst och gemenskap”. De vackra, fullmogna bären, vilka ”milt svävade mellan ljus och mörker i en för mig nästan okänd granskog, himmelsblått tycktes mig allt och storögt inbjudande. Och vilka mängder. Som erbjöd sig, ja, mer än villigt lät sig plockas och falla till ro där på ämbarets botten”.

Men det mest väsentliga bäret är myrarnas hjortron. I de ”granraggiga sluttningarna opp mot fjällskogsbältet” fanns enligt **Kerstin Ekmans** *Sista rompan* (2002) de ”rödskitande myrarna”. Där hela hushållet brukade plocka hjortron.

Enda gången något mera udda händer i bärskogen är i en novellsamling av **Stina Stoor**, *Bli som folk* (2015). Två ynglingar i den egensinnigt skrivna berättelsen tar med sig den enes unga syster ut på en myr. Bären trängdes inte, ”fast vart och ett vägde som ett andägg i handen när man tog det. Var verkligen något att hålla i.”...”Om jag kunde måla skulle hjortronbladen blivit mörka båtar, med bärens lanternor på skaft ovanför”.

Murklor dyker upp i **Maria Brobergs** *Bakvatten* (2020). Hos henne var området mellan ett par orter ”inte mer än ett föryngringsområde, med enstaka magra tallar tillsammans med avbrutna stubbar och kvarlämnat timmer. Där hade Petra plockat murklor på våren, torkat dem, och sedan slängt dem utan att äta. Kalhygget måste ju åtminstone vara till någon nytta, tänkte hon.”

En udda naturprodukt, som har en icke oväsentlig roll i **Anita Salomonssons** historiska roman *Lika som kärlek eller Sammanliggningen i Lubboträsk* (2010), är kådan. Ett äkta par gav sig iväg på vandring. ”Nu fick han också granskogen att brösta sig, lukten av skog och nymornad mark att genomsyra deras sinnen och Nils Nilsson att ta fram kniven och karva henne en bit rinnkåda. Int jer he som hackspittkåda, sade han leende, men å andra sidan, det hade hon ju hemma”.

Skogens väsen

Therése Söderlind plockar i sin roman *Vägen mot Bålberget* (2013) fram en del av de väsen, som befolkar den stora taigans skogar. En åldersstigen bonde minns hur man fick lära sig ”gårdsvett och skogsvett”. I skogen fanns både varg och björn. ”Då som nu fick man vara på sin vakt när man lämnade stigen och efter att mörkret lagt sig kring gårdarna”. Det fanns också andra faror. ”Vitrör och småtomtar liksom bergstroll. Trollen kunde man undgå genom att låta bli att uppsöka dem, medan de övriga fanns mitt ibland oss så dem måste vi komma överens med och inte reta upp”. Barnen var också rädda för den onde, Gammkarln, men inte så mycket på vintern. Det var sommarens ljusa nätter

*”Kalhygget
påminde om en
gapande käft som
kunde sluka allt
och alla som
kom för nära”.*

Kent Lundholm



Therése Söderlind
Vägen mot Bålberget

som väckte skogens vittra och bergstroll till liv. I Söderlinds värld får skogens väsen tillsammans med vissa djur stor plats.

Kerstin Ekman bygger i boken *Urminnes tecken* (2000) upp en hel värld av olika varelser, som inte var folk eller djur. Till detta kommer en rad initierade beskrivningar av växter och djur. Huvudkaraktärerna, *Skymt* och *Sjorhpa* av olika kön bor i *Sparade skogen*. Nedanför denna ligger ett område som verkar ödelagt (kalavverkat?) och befolkat av människor. Ovanför finns *Krokiga skogen*, det vill säga fjällbjörk-skogen, vilken sedan övergår i heden. I den allegoriska berättelsen kan en hel del av mänsklighetens problem urskiljas. Inslag av samisk, fornnordisk mytologi är tydliga liksom en del varianter från allmogens tro och folksagor. Farorna och problemen är störst i *Sparade skogen*. Ju längre varelserna rör sig upp mot fjällheden desto fredligare blir det.

Avslutande funderingar

Den stora barrskogen är helt naturligt skjuten i bakgrunden i nästan all modern litteratur. Kring skogsarbetet finns knappast något centralt, ännu mindre kring den dramatiska skogshistorien. Den romantiska fåboden skymtar någonstans. Omdömen kring skogslandskapet finns överallt som ram kring bosättningar och berättelser. Rönnen har efter krog företräde bland träden. Den verbala skickligheten att beskriva skogens landskap är stor. Mästaren heter **Kerstin Ekman**.

Skogen är mörk, ödslig, främmande och skrämmande. Men den kan också vara vänlig, tröstande och beskyddande hos den som känner sig förföljd i något avseende. Men den förstnämnda aspekten är vanligast. Märkligt nog är den sällan platsen för erotiska relationer. Kring ett samlag i en skogskoja beskriver **Karin Smirnoff** (2020), att det fanns en känsla ”lika otillgänglig som stigarna i ett vinterhärjat contortabestånd”. Marie-Louise Marc beskriver samma företeelse i feel-good romanen *Juni, juli och halva augusti* så här: ”Det var skogshuggarex. Som om han höll på att röja upp på ett kalhygge eller något.”

JAG HAR FÖRUNDRATS ÖVER ATT det bor så mycket konstiga, knepiga människor i skogskanten. Till glesbygden har inte bara original flyttat ut utan även samhällets olycksbarn i alla schatteringar. Det strider definitivt mot alla mina snart 70-åriga upplevelser i skogshavet.

Sammanfattningsvis har nästan alla författare urbana perspektiv på tillvaron. Av berättartekniska skäl har händelserna förflyttats ut i skogen. Trots att jag noterat ett eller annat vindkraftverk, väntar jag fortfarande på att någon med handfast erfarenhet från skog och skogsarbete tar till pennan och beskriver hur det känns att natttid sitta i en skördare. Författaren **Kent Lundholm** skriver i romanen *All världens lycka* (2003) om en diskussion mellan hemmansägaren Isak Nordlund och en överläkare på sjukhuset att denne var en ”utsocknes sprätthök, som inte ens i drömmen varit i närheten av en motorsåg, en lyftkrok eller en klyvyxa. Som aldrig någonsin ätit klimpvälling fyra dar i veckan under en hel smällkall vinter”.

Utän att ha just denna erfarenhet, så tycker jag andemeningen känns rätt. Det skaver lite i min själ, när jag läser hur andra beskriver skog, skogsvård och skogsarbete på ett sådant vis att de omöjligen kan ha varit på plats. Men det är inte någon anmärkning, möjligen en förklaring till ur vilket perspektiv jag valt citat.



Kent Lundholm
All världens lycka